

Mindesten i Gundsø kommune

Egnshistorisk Nyt nr. 1- X – 1997 – udgivet af Egnshistorisk Forening i Gundsø

Mange Gundsøborgere passerer dagligt forbi mindestenene i kommunen uden at kende nærmere til deres historie. I en artikelserie vil vi i kommende numre af Egnshistorisk Nyt belyse mindestenenes historie. Vi lægger ud med stenen på Klinten i Jyllinge. Den blev afsløret den 15. juni 1930 i overværelse af to veteraner fra 1864, Jens Vilhelmsen, Jyllinge, der netop var fyldt 90 år og Niels Rasmussen, Hedehusene. Niels Vilhelmsen ses til højre.

Mindesten i Gundsø kommune

Egnshistorisk Nyt nr. 1- X – 1997 – udgivet af Egnshistorisk Forening i Gundsø

MINDESTEN I GUNDSØ

Jyllinge

Vi vil i kommende numre bringe en serie om mindesten i Gundsø. Vi lægger ud med stenen på Klinten efter Johs. Vejlager: Genforeningsmindestmærkernes Historie, Kolding 1939. Se i øvrigt også forsiden af Egnshistorisk Nyt.

"Ved en fest, som kommunens beboere i 1929 foranstaltede til ære for den 90-årige veteran Jens Vilhelmsen, Jyllinge, fremsatte gårdejer Axel Petersen, Gundsømagle, tanken om at rejse en sten til minde om sognets faldne i Treårskrigen og i 1864.

Stenen skulle rejses på Jyllinge Klint, egnens skønneste plet, hvorfra der er vid udsigt over Roskilde Fjord med de mange holme, stranden med bådhavn, og på den anden side det historiske *Eskilsø* og Hornsherred i baggrunden. Først i 80'erne beplantede den daværende sognepræst, A. L. Bruun, Klinten, og nu er der en smuk lille lund med skyggefulde løvtræer.

I en runding ud imod fjorden rejstes stenen, så lunden ligger mellem den og byen.- Et udvalg fra kommunens to sogne sammen med Jyllinge Bylaug forestod rejsningen og bestemte, at stenen tillige skulle være en Genforeningssten.

Til mindesten benyttedes en 1,5 m høj, lys granitsten med ophøjede, lyse kvarts-sriber. Den hentedes fra strandbredden 1,5 km nord for Jyllinge og slæbtes om vinteren i slædeføre fra stranden til anlægget, hvor den opstilledes på et fundament af store kampesten, flankeret af større natursten og omgivet af et af planteskoleejer Rønø anlagt staude- og blomsteranlæg.

Samtidig rejstes på Klintens højeste punkt en flagmast, hvorfra flaget ses langt ind i landet og vidt ud over fjorden.

På stenens flade ud mod fjorden står indhugget:

1848-50

1864

MÆNDS DÅD MINDES
OG ÆRES

JYLLINGE-GUNDSØMAGLE

På den modsatte side:

SØNDERJYLLAND

1920

FÆDRES TRÆNGSEL
UDLØSTE SØNNERS LÆNGSEL

Den første indskrift er forfattet af førstelærer V.R. Vilhelmsen og den sidstnævnte af fiskeeksportør A. Knudsen, Jyllinge.

Valdemarsdag 1930 - tiårsdagen for genforeningen - var der afsløringsfest, der indledtes med koncert med Roskilde militærorkester. Udvalgsformanden, gårdejer Ole Jensen, Jyllinge, hyldede i sin velkomsttale festens æresgæster, de to gamle 90-årige veteraner, Jens Vilhelmsen, Jyllinge og Niels Rasmussen, Tågerup, hvorefter førstelærer V.R. Vilhelmsen holdt en smuk og mandig afsløringsstale, i hvilken han påpegede, at som det fremgik af de to indskrifter på stenen, er det et æresminde over de mænd fra Jyllinge og Gundsømagle, der deltog i de to slesvigske krige, da krigen endnu var det eneste kendte middel til løsnings af nationale stridsspørgsmål. Men idet den også minder om genforeningen, står den som vartegn for den nye tid, da mellemfolkelige stridigheder kan afgøres af fredelig vej gennem folkenes frie selvbestemmelsesret.

Taleren udtalte: Vi har ønsket at bringe mændene fra 48 og 64 en tak for den indsats de øvede. Men vi rejser ikke mindesmærke for krigen. Vi hader krigen, men vi hædrer dem, hvis tunge lod det blev at følge pligtens bud og give deres liv som indsats. Og til mindet knytter vi håbet. Håbet om, at det, som skete i de to krige og i verdenskrigen, aldrig mere skal komme igen. - Ud af verdenskrigens kaos kom en ny tanke, der voksede sig stærkere, tanken om folkenes selvbestemmelsesret. Derfor skal vor sten også tale håbets sprog i dag, tiårsdagen for genforeningen, hvor vi ved selvbestemmelsesretten fik det gamle land tilbage, så langt som stemmesedlen sagde, vi skulle have det - i nøje overensstemmelse med Sønderjydernes stolte valgopråb: *Vi vil hjem!*

Så skal denne sten tale til nuværende og kommende slægter om trofaste, offervillige mænd - ære være deres minde, og tak for, hvad de har øvet - og om håbet om fremtidig fred, således at danske mænd aldrig mere skal stå i våben mod andre. I dette minde og i dette stærke håb lader vi dækket falde.

Forsamlingen rejste sig med blottede hoveder, og stenhuggermester Hansen-Glem, Roskilde, fjernede dækket.

Mindesten i Gundsø kommune

Egnshistorisk Nyt nr. 1- X – 1997 – udgivet af Egnshistorisk Forening i Gundsø

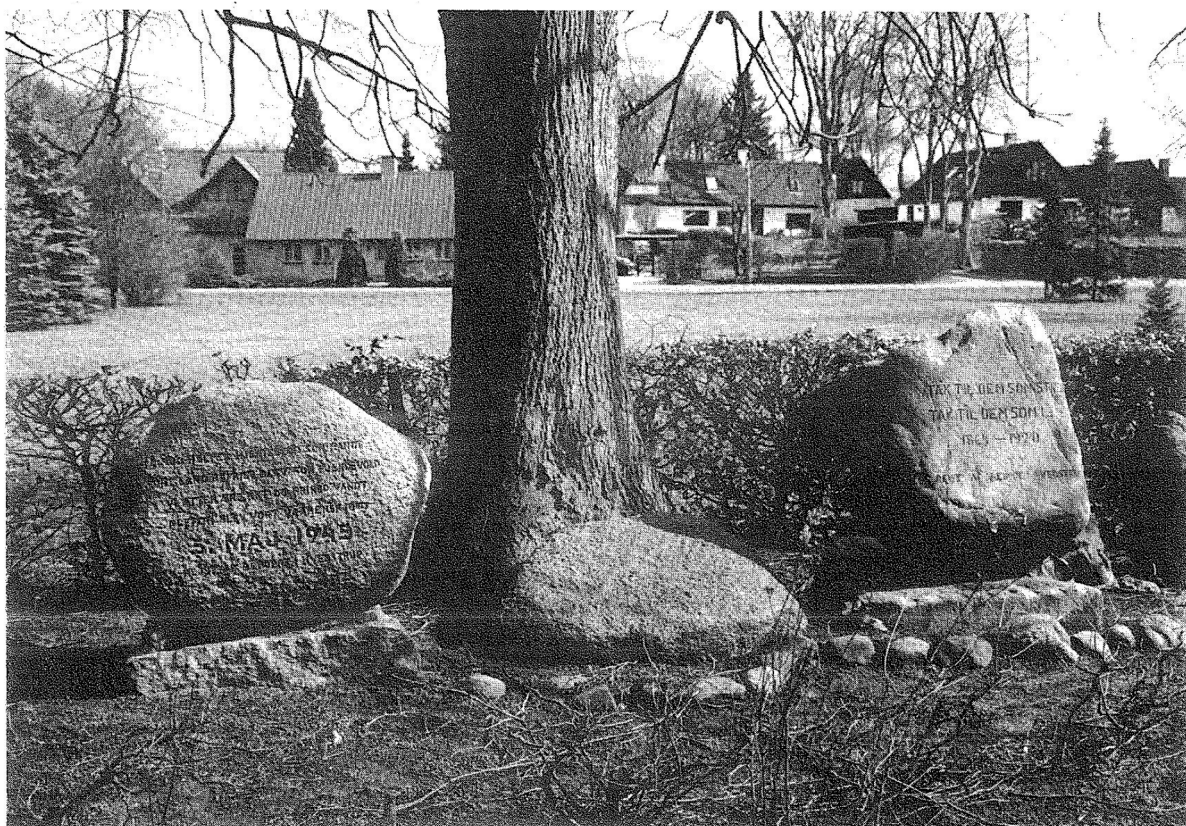
Taleren fortsatte: Blandt det fælles for os danske er også vort flag, det, hvormed vi hædrer vore døde, det, vi hejser i fest. Så vil vi da også i dag indvie og for første gang hejse vort fælles flag her på vor fælles samlingsplads som symbol på, at vi i endrægtighed og sammenhold kan vie livets kræfter til fælles vel. Med det ønske lader vi dannebrog gå til tops.

Alle blottede hovederne, og musikken spillede: *Der ingenting, der maner*, medens tre unge piger langsomt lod det store flag gå til tops på den høje flagstang.

Efter afsløringen nedlagde 1. Regiments Soldaterforening en buket lyserøde roser med dannebrogssfarvede bånd ved mindestenens fod.

Forfatteren Morten Korch, der med personlige bånd er knyttet til Jyllinge, sluttede festen med et foredrag om hjemstavns- og fædrelands-kærlighed.

Jyllinge Bylaug, der er Jyllinge-Krats højeste myndighed, værner og vedligeholder mindestenen.

Mindestenene i Hvedstrup

Mange Gundsøborgere passerer dagligt forbi mindestenene i kommunen uden at kende nærmere til deres historie. Ovenstående foto (udlånt af Fjordmuseet) er fra "Genforeningspladsen" midt i byen. I artikelserien om kommunens mindesten er vi som nævnt nået til Hvedstrup.

Mindesten i Gundsø kommune

Egnshistorisk Nyt nr. 1- X – 1997 – udgivet af Egnshistorisk Forening i Gundsø

"Genforeningspladsen" i Hvedstrup By

Midt i Hvedstrup by i et hjørne af gadekærsjorden blev der i 1920 rejst en genforeningssten. Den drivende kraft ved etableringen af en genforeningsplads i Hvedstrup var gårdejer Hans Niels Wictor Nielsen, "Gammelsøgård". Wictor Nielsen var en sand fædrelandsven og dertil gammel garder, og det var også ham der fandt en sten, der var egnet til formålet som minde om genforeningen. Indskriften på stenen er forfattet af Hvedstrup by's oldermændslav og Wictor Nielsen, og den lyder:

Tak til dem som stred

Tak til dem som led

1864 - 1920

Rejst af Beboere i Hvedstrup

Den 9. juli 1920 blev stenen afsløret og genforeningspladsen indviet. Mange mødte op og sognepræst Jepsen holdt en tale. Desuden medvirkede et kor, der sang fædrelandssange under ledelse af lærer Hansen fra Herringløse.

Om Hans Niels Wictor Nielsen kan iøvrigt berettes, at han blev født i 1883 i Lille Skensved. I 1914 blev han gift med Ane Benthine Nielsen, der var født på "Gammelsøgård", og ægteparret overtog fødegården. Wictor Nielsen døde i 1959.

I 1945 blev der ved siden af genforeningsstenen rejst en sten til minde om Danmarks befrielse. Initiativtagerne var denne gang Wictor Nielsen og gårdejer Laurits Albrechtsen, der fandt en egnet

sten ved Kildemosen.

Indskriften på denne sten er forfattet af Wictor Nielsen sammen med dennes datter Poula Roslev, og den lyder:

Ved heltes hjerteblood som randt
Vort land befriet blev for fjendevold
Vi atter ære, ret og frihed vandt
Pletfri blev vort våbenskjold

5. maj 1945

Befrielsesstenen blev afsløret i sommeren 1945, og ved denne lejlighed talte blandt andre provst S.A.Nissen.

På 50-årsdagen for Danmarks befrielse 5. maj 1995 holdtes en smuk højtidelighed i anlægget. Byrådet havde besluttet at man i dagens anledning ville besøge alle etablerede befrielsessten i kommunen, således også Hvedstrupstenen. Der blev lagt blomster, og mange var mødt op, heriblandt tidligere oldermænd Laurits Alberthsen, der som nævnt havde fundet stenen. Sognepræst Preben Hansen læste Mads Nielsens digt: "En lærke letted og tusind fulgte...".

Borgmesteren udtalte: "at det var i Hvedstrup, de gjorde mest ud af det".

Det bør nævnes, at anlægget hvor de to sten står, er tegnet og beplantet af Wictor Nielsen. Også i denne sammenhæng viste Wictor Nielsens nationale sindelag sig, idet anlægget er et symbol på det danske rigsvåben, således symboliserer 9 thujaer de 9 hjerter i våbnet. Det store lindetræ, der står bag stenene, er også plantet af Wictor Nielsen, og hele anlægget er omkranset af en dobbelthæk, yderst en bøggehæk og inderst en egehæk. Både anlæg og mindesten står under Hvedstrup oldermændslavs beskyttelse.

Preben Hansen og Stinne Petersen

Mindesten i Gundsø kommune

Egnshistorisk Nyt nr. 1- X – 1997 – udgivet af Egnshistorisk Forening i Gundsø

Genforeningsstenen i Ågerup

Genforeningsstenen i Ågerup står i dag næsten skjult af beplantning i haven ved Ågerup Bibliotek.

Oprindeligt stod stenen ved de tre vejarme midtvejs mellem kirken og den daværende skole. Efter opførelse af Ågerup Alderdomshjem omkring 1953 og omlægning af vejføringen, blev genforeningsstenen flyttet til en plads foran Ågerup kirke, hvor den stod i en årrække, indtil den blev flyttet til sin nuværende plads.

Om selve stenen kan følgende berettes: Det var Ågerup sogns kvinder, der efter genforeningen tog initiativet til rejsning af den store sten. Den er smukt kegleformet og vejer ca. 5000 kg. På den ene side af stenen er der to dybe sprængfurer. Oprindeligt har den været en del af "Lammedyssen", der ligger på daværende gårdejer Anders Nielsens jord, ca. 0,5 km øst for Ågerup.

Indskriften på stenen er forfattet af daværende sognepræst H.P.Hansen-Lavind, og den lyder som følger:

SØNDERJYLLAND
JERNVINTER VEG FOR VARMEN
OG VILJEN I FOLKERØSTEN
SORGEN I BAR GENNEM LARMEN
NU TAKKER DANMARK FOR TRØSTEN
1864 - 1920

Søndag den 23. oktober 1921 afsløredes stenen efter gudstjenesten i Ågerup kirke. Ovennævnte gårdejer Anders Nielsen, der dengang var byens ælste landmand, fjernede Dannebrogssflaget, der dækkede stenen. Forsamlingen sang verset: Mig fryder din ros, din ære ... og sognepræsten holdt en kort afsløringstale, i hvilken han uddybede meningen med det vers, som han havde forfattet, og som er hugget i stenen.

Stenen står nu under Gundsø kommunes beskyttelse.

Stinne Petersen

Mindesten i Gundsø kommune

Egnshistorisk Nyt nr. 1- X – 1997 – udgivet af Egnshistorisk Forening i Gundsø

En dyrlægehistorie

På kirkegården i Gundsømagle står en gravsten med følgende indskrift:

Dyrlæge
N.F.Berg
Familie - Gravsted

Stenen er helt uden datoer og årstal, og det undrede mig. Jeg havde aldrig i mine mange år som dyrlæge i Gundsølille hørt om den pågældende dyrlæge, og jeg gav mig derfor til at undersøge sagen lidt nærmere.

Af kirkegårdsfortegnelsen fremgik det, at N.F.Berg var blevet begravet 1. februar 1892, 62 år gammel. Hans kone var begravet året før, 19. december 1891.

Af folketællingslisten fra 1890 fremgår det, at Niels Frederik Berg, husfader, dyrlæge, 60 år, bor i Gundsømagle i "hus 18". Hvor huset har ligget oplyses ikke. Husets nr. i folketællingslisten er desværre ikke identisk med matrikelnummeret. N.F.Berg er flyttet til Gundsømagle på et tidspunkt mellem 1855 - 1860.

I Gundsømagle kirkebog nr. 251 oplyses det, at N.F.Berg har 5 børn og er dyrlæge, så på den baggrund af titlen "dyrlæge", som jeg nu har fundet tre steder, burde det være muligt at finde N.F.Berg i fortegnelsen over danske dyrlæger. Men han var der ikke, og hvorfor mon? Havde han måske været en af den tids mange kvaksalvere? Jeg undersøgte, om han

eventuelt skulle kunne findes på en af de lister, som "Tidsskrift for Veterinairer" af og til bragte over "....uexaminerede personer, der befatter sig med dyrlægepraxis i Danmark". Her fandt jeg manden. I årgang 1854, side 60, står han opført som malersvend (!!!) i Roskilde! Det lød mærkeligt, så jeg søgte længere tilbage i historien om familien Berg.

Af folketællingslisten for Roskilde af 1845 fremgår det, at N.F.Berg's far, Johan Berg, er opført som slagtermester, men han kalder sig frejdigt for dyrlæge. Det er oplyst om Johan Berg, at han "ofte er mulceteret" for at have skåret, d.v.s. kastreret heste.

Endnu et slægtled længere tilbage i familiens historie finder vi imidlertid en rigtig dyrlæge ved navn Johannes Berg, idet Den danske Dyrlægeforenings fortegnelse oplyser, at Johannes Berg er examineret i året 1793 (de første dyrlæger i Danmark blev examineret i 1779). Endvidere oplyser fortegnelsen, at Johannes Bergs død i 1817 skyldtes en arsenikforgiftning, der gav anledning til en aldrig opklaret retssag. Det lyder jo meget dramatisk. Tiltalte i sagen var Johannes Bergs kone Bodil og hans søn Johan Berg.

De blev dog begge frikendt. Afdøde var kendt for at blande medicin til eget forbrug, når han var syg, og det kunne derfor ikke udelukkes, at han ved en fejltagelse havde blandet arsenik i pulveret.

Sønnen måtte dog betale sagens omkostninger med 65 rigsdaler, da han med rimelig grund var mistænkt. Familien Berg har ikke haft det morsomt. Økonomien var dårlig, især fordi Johannes Berg var hårdt trængt af kvaksalvere. Som en sådan fortsatte hans søn, slagtermester Johan Berg, faderens praksis, og ligeledes hans søn igen N.F.Berg, ved hvis gravsted historien begynder.

Selvfølgelig måtte han ikke kalde sig dyrlæge, men det har han nok gjort konsekvent, og det ser ud til, at han har holdt sig nogenlunde inden for lovens rammer. Det var nemlig ikke direkte forbudt at drive en begrænset dyrlægevirksomhed, men de måtte dog ikke

Mindesten i Gundsø kommune

Egnshistorisk Nyt nr. 1- X – 1997 – udgivet af Egnshistorisk Forening i Gundsø

behandle smitsomme sygdomme, voldgiftsager o.lign. Mange steder i landet var der for få dyrlæger, og husdyrene har altid haft brug for hjælp, når de var syge - især når de ikke kunne føde. I hele 1800-tallet var der ofte landbrugskriser, og i sådanne perioder tog "veterinærpraktikanter", som de kaldte sig, så meget arbejde, at de examinerede dyrlæger dårligt kunne leve af deres erhverv. Denne konkurrence fra kvaksalvere ophørte først omkring 1870 - 1880, hvor der kom bedre tider for landbruget.

Så vidt historien om Niels Frederik Berg.

Andreas Bak

Genforeningsstenen i Gundsømagle

Den 9. Juli 1920 afsløredes i Gundsømagle en mindesten for genforeningen. Stenen står nu foran Gundsømagle kirke. Oprindeligt var den placeret på en "udsigtshøj i skolehaven ud til gaden, hvor tjørnehækken er gennembrudt", - som der står skrevet i

"Genforeningsmærkernes Historie". Den daværende sognepræst holdt afsløringsstalen, ligesom han også havde foreslået indskriften.

Stenen er godt en meter høj, og den var engang en af bærestenene fra et gravkammer i "Gulddyssen". Dyssen var i længst forsvunden tid en langdyse med to gravkamre. På den flade side af stenen, som i sin tid har vendt indad mod gravkammeret, er indhugget følgende indskrift:

TIL MINDE OM
GENFORENINGEN

ATTER DET SKILTE
BØJER SIG SAMMEN

REJST AF GUNDSØMAGLE SOGNS BEBOERE

De to midterste linier er lånt fra C. Ploughs: Længe var Nordens herlige stamme....

I umiddelbar nærhed af genforeningsstenen står to andre mindesten, den ene til minde om befrielsen i 1945 og den anden er rejst for Jens Fox.

Stinne Petersen

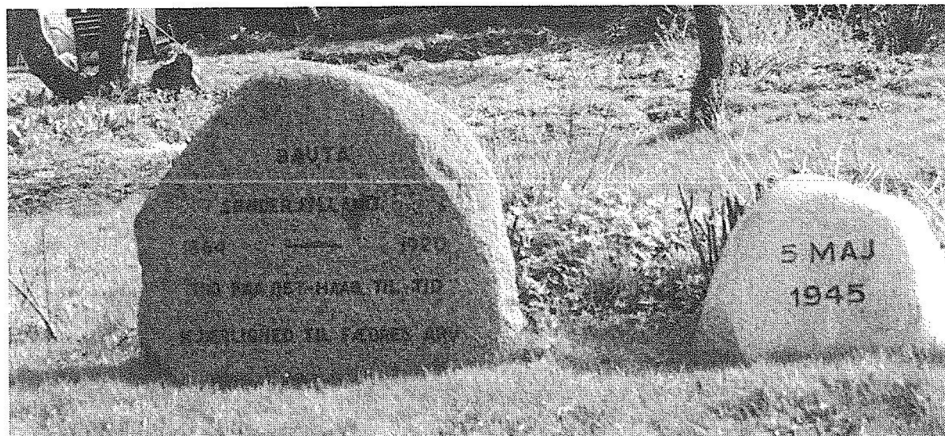

Genforeningsstenen i Gundsømagle.

Mindesten i Gundsø kommune

Egnshistorisk Nyt nr. 1- X – 1997 – udgivet af Egnshistorisk Forening i Gundsø

Genforeningsstenen i Kirkerup

I vor føljeton om genforeningsmindesmærker i Gundsø kommune er vi nået til genforeningsstenen i Kirkerup. Jeg citerer fra publikationen "Genforeningsmindesmærkernes Historie"

v/Johannes Vejlager følgende:

"Hvor to veje løber sammen ved indkørslen til Kirkerup by er der af gårdejerne P.C.Sivertsen og J. Olsen samt proprietær H. Jensen, alle af Kirkerup, rejst en genforeningssten på en lav græsklædt jordhøj, omgivet af lindetræer og med en lille dam som baggrund.

Stenen, der menes at være en tidligere tingsten, er fundet på gårdejer Sivertsens eng. Den er nærmest rund med en flad forside. Indskriften på stenen, som er forfattet af sognets daværende præst H.P.Hansen-Lavind, lyder:

BAUTA
FOR SØNDERJYLLAND 1920

TRO PÅ RET, HAAB TIL TID,
KÆRLIGHED TIL FÆDRES ARV.

Juledag 1920 afsløredes mindesmærket. Efter gudstjenesten i den nærliggende kirke fulgtes menigheden ad til stenen, hvor sognepræsten talte, og gårdejer Sivertsen afdækkede stenen, der er overgivet til Kirkerup by."

Såvidt citatet fra Genforeningsmindesmærkernes Historie. I dag står stenen ikke mere på sin oprindelige plads. Den omtalte lille dam eksisterer ikke mere, og i 1948 blev genforeningsstenen flyttet til sin nuværende

plads, og det er , hvor vejen fra Tågerup munder ud i vejen mellem Gundsølille og Østrup.

Ved siden af genforeningsstenen er der på et senere tidspunkt rejst en sten til minde om befrielsen i 1945. Indskriften lyder kort og godt: 5. maj 1945.

Der står endnu en interessant sten i Kirkerup by, som intet har at gøre med hverken genforening eller befrielse, men den bør alligevel omtales, og jeg citerer igen, denne gang fra Agerup-Kirkerupbogen 1946:

"På vejen til Tågerup findes en stor bakke, som kaldes Have Bakke, og et stykke længere fremme på Søgårds mark, ikke ret langt fra skellet mod Gundsølille mark, stod der for godt 100 år siden en sten med bogstaverne T.K.S. og Frederik den 5's navnetræk med krone over og årstallet 1763. Sådanne sten - sagdes det - skulle have stået med visse mellemrum helt til Vallensbæk, og alt hvad der lå nord for denne linie var kongens vildtbane, hvor ingen andre måtte drive jagt. Stenen blev senere indsat i et stengærde om skoleloddet. For nogle år siden ryddede kommunen dette stengærde og slog stenene til skærver. Tilfældigvis kom P.C.Sivertsen fra Kirkerup forbi, og han købte stenen og satte den på gaden hjemme foran sin gård; men i 1920 måtte den vige pladsen for genforeningsstenen, der fik sin plads her. Nu står "Vildtbanestenen" tæt ved kirkegårdsmurens nordvestlige hjørne.

Stinne Petersen